

A photograph of two soccer players in purple and orange kits embracing on a field at sunset. The player on the left has the number 3 on his back, and the player on the right has the number 10. In the background, other players are visible, including one with the number 11. The scene is set against a warm, orange and purple sky.

mulier instituut

‘Onze vereniging staat open voor iedereen’

Betekenisgeving aan inclusie van etnische minderheden door Utrechtse sportaanbieders

Rens Cremers

Agnes Elling

‘Onze vereniging staat open voor iedereen’

Betekenisgeving aan inclusie van etnische minderheden door Utrechtse sportaanbieders

Met financiële steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Rens Cremers
Agnes Elling

© Mulier Instituut
Utrecht, oktober 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Methode	7
3.	Resultaten	8
3.1	‘Iedereen is welkom, maar we sporten op deze manier’	8
3.2	‘Iedereen meedoen graag, maar ons aanpassingsvermogen kent grenzen’	9
3.3	‘Als wij ons genoeg aanpassen, dan kan iedereen hier meedoen’	11
3.4	‘Het bestaande aanbod is ontoereikend, daarom zijn wij er’	12
3.5	‘Er zijn sportaanbieders die zeggen, migranten zijn niet welkom hier’	14
4.	Conclusie	16
	Literatuur	19
	Bijlage	21

1. Inleiding

Sinds de afronding van het nationale beleidsprogramma *Meedoen Alle Jeugd door Sport 2006 - 2010*, bleef het vanuit de landelijke politiek lange tijd stil rondom het onderwerp sport en etniciteit.¹ De gesignaleerde knelpunten (Hoekman e.a., 2011) waren niet opgelost, maar maatschappelijke participatie en integratie van etnische minderheden en racisme kregen als politiek gevoelige thema's weinig expliciete beleidsaandacht. Met het Nationaal Sportakkoord - via de deelakkoorden Inclusief sporten en bewegen en Positieve sportcultuur - en de in vrijwel alle 355 Nederlandse gemeenten gesloten lokale sportakkoorden kwam er hernieuwde beleidsaandacht voor deze thematiek.²

Recente cijfers over sportdeelname naar etniciteit laten zien dat niet-westerse migranten iets minder vaak wekelijks sporten (47%) dan Nederlanders zonder migratieachtergrond (55%, RIVM/CBS, 2019).³ Deze verschillen in sportdeelname zijn groter als het gaat om clubsportdeelname in combinatie met geslacht. Vooral meisjes en vrouwen met een migratieachtergrond zijn nog zeer beperkt lid van sportverenigingen (Brandsema, Elling & van Lindert, 2018; Heijnen, Dellas & Elling, 2020). Zowel nationaal (o.a. Hoogendoorn & De Hollander 2016) als internationaal (o.a. O'Driscoll, Banting, Borkoles, Eime & Polman, 2014) onderzoek richtte zich al op de vraag welke factoren belemmerend of juist stimulerend werken ten aanzien van de sportdeelname van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Binnen deze studies ligt de focus op hoe individuele en interpersoonlijke kenmerken (zoals de culturele achtergrond) van invloed zijn op de sportdeelname en hoe deze interacteren met bestaande omgevings- en beleidsfactoren. Ook de mate waarin sportaanbieders kunnen en willen aansluiten op de mogelijkheden, wensen en verwachtingen van mensen is naar verwachting van grote invloed op de toegankelijkheid en lange termijn binding aan een sportvoorziening (Schlesinger & Nagel, 2015; Smets, 2019) en hangt tevens samen met bredere gevoelens van 'erbij horen' (*belonging*) in de samenleving (Elling, 2007; Spaaij, 2014; Walseth, 2006).

Feit is dat sportaanbieders in een veranderende samenleving - zeker in grote steden met een grote etnisch-culturele diversiteit (*superdiversiteit*) - worden geconfronteerd met vraagstukken als ledenverlies en/of veranderende ledensamenstelling. Een belangrijke vraag hierbij is in hoeverre zij voldoende 'vitaal' en bereid zijn om mee te groeien met een veranderende omgeving, of dat zij willen vasthouden aan hun 'reguliere' sportaanbod, organisatiestructuur en -cultuur? Met dit onderzoek richten we ons op de vraag in hoeverre sportaanbieders (ook) toegankelijk kunnen en willen zijn voor mensen met een niet-westerse migratieachtergrond.

¹ Aanvankelijk was de naam van het beleidsprogramma 'Meedoen Allochtone Jeugd door Sport', met een investering van 70,5 miljoen euro, dat door 538 verenigingen van negen bonden en verspreid over elf gemeenten werd uitgevoerd.

² Het voorliggende onderzoek vond grotendeels plaats voor de racistische bejegening van Excelsior-speler Ahmad Mendes Moreira door voetbalfans van FC Den Bosch in november 2019. Hierna ontstond er ook hernieuwde beleidsaandacht voor discriminatie en uitsluiting in de sport vanwege huidskleur en/of herkomst. In februari 2020 lanceerden de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), Justitie en Veiligheid (JV) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) samen met de KNVB een actieplan tegen racisme en discriminatie in het voetbal ('Ons voetbal is van iedereen'). Deze aandacht werd in het voorjaar van 2020 versterkt door de oplopende maatschappelijke discussie over racisme in de samenleving én in de sport naar aanleiding van het overlijden van George Floyd als gevolg van gewelddadig politieoptreden in de Verenigde Staten.

³ Bij de operationalisering van migratieachtergrond wordt veelal uitgegaan van eerste en tweede generatie migranten: wanneer ten minste een van beide ouders in het buitenland is geboren. Daarnaast wordt er onderscheid gemaakt tussen westerse en niet-westerse migranten, waarbij niet-westerse migranten afkomstig zijn uit Afrika, Latijns-Amerika of Azië (met uitzondering van Indonesië en Japan) (CBS, 2020). Dit zijn sterk vereenvoudigde categorisaties van de bestaande variëteit en complexiteit (Bovens e.a. 2016).

Er bestaat vandaag de dag een grote variëteit in sportaanbieders met zeer verschillende organisatievormen zoals traditionele sportverenigingen, commerciële sportorganisaties, een-pitters, meer informeel en flexibel georganiseerde verbanden of ‘sociaal-sportieve praktijken’ (o.a. Smets, 2019; Terpstra & van den Dool, 2016). Ook sportverenigingen verschillen onderling enorm, van grote ‘open clubs’ tot kleinschalige sociaal homogene verenigingen (Lucassen & Van der Roest, 2018). Sommige zullen door een teruglopend ledenaantal genoodzaakt zijn om nieuwe doelgroepen te betrekken, terwijl andere een ledenstop hebben. Sportaanbieders hebben elk hun eigen geschiedenis, cultuur en tradities. Sommige sportverenigingen bestaan al decennia en hechten veel belang aan de manier waarop zij invulling geven aan de sport en hebben daardoor ook bepaalde verwachtingen richting nieuwe leden (o.a. contributiestructuur, wedstrijddeelname, vrijwilligerstaken). Andere sportinitiatieven zijn recent opgericht voor en/of door doelgroepen die ondervertegenwoordigd zijn in de sportdeelname, zoals (buurt)sportinitiatieven vanuit welzijnsorganisaties of door migranten(organisaties). Dergelijke initiatieven kenmerken zich veelal door laagdrempeligheid (o.a. flexibele deelname, lage kosten). Ook verschillen sportaanbieders in de mate waarin zij over specifieke kennis en expertise beschikken die nodig zijn om verschillende doelgroepen te betrekken (Hoekman e.a. 2011).

Hoewel de meeste sportaanbieders mensen met een (niet-westerse) migratieachtergrond niet (meer) expliciet uitsluiten of zelfs beleid ontwikkelen om hen meer te betrekken, betekent dit niet dat het aanbod voor iedereen even toegankelijk is (Brandsema e.a., 2018). De wijze van organisatie en heersende cultuur met daarbij horende omgangsvormen worden vaak nog steeds door Nederlanders zonder migratieachtergrond bepaald. Dit kan leiden tot - veelal onbewuste en onbedoelde - mechanismen van uitsluiting van mensen met een migratieachtergrond, die zich als gevolg daarvan minder ‘welkom’ of ‘thuis’ voelen. Dit betekent dat de wijze waarop sportaanbieders betekenis geven aan het ‘open staan voor iedereen’, van grote invloed kan zijn op de voorkomende mechanismen van in- en uitsluiting en daarmee op de sportdeelname van mensen met een migratieachtergrond.

Dat sportaanbieders aangeven ‘open te staan voor iedereen’ lijkt een breed gedeelde betekenisgeving te zijn in onze samenleving oftewel een dominant discours of vertoog. Een vertoog verwijst naar gedeelde redeneringen en betekenisgeving over wat ‘waar’, ‘normaal’ en/of ‘goed’ is, oftewel naar een situatie waarin mensen hetzelfde denken over een bepaald - veelal moreel geladen - onderwerp en daar op een bepaalde manier over praten. Een vertoog is dus een gedeelde set van normatieve opvattingen van mensen binnen een bepaalde sociale context (Foucault, 1978; Skinner, Edwards & Corbett, 2015). Wanneer veel mensen in Nederland vergelijkbare visies hebben over bijvoorbeeld de relatie tussen sport en integratie, is dat vertoog sterk aanwezig in de maatschappij. Zo is de idee dat ‘sport verbreedert’ of ‘sport verbindt’ een breed gedragen vertoog (zie o.a. Dortants, 2010; Elling & Sterkenburg, 2010; Spaaij, 2014; Vermeulen, 2010). Hoewel ‘open staan voor iedereen’ een dominant vertoog lijkt te zijn, is het aannemelijk dat de interpretatie hiervan niet eenduidig is. Hierdoor zijn mogelijk meerdere, elkaar deels overlappende en deels uitsluitende, (sub)vertogen waarneembaar die in verschillende mate door (specifieke) groepen mensen onderschreven worden. In dit onderzoek staat centraal in hoeverre ‘open staan voor iedereen’ een breed gedragen vertoog is onder sportaanbieders en welke eventuele subvertogen zij daarbij voeren. Oftewel, welke (sub)vertogen sportaanbieders voeren aangaande de inclusie⁴ van etnische minderheden.

⁴ In het Nationaal sportakkoord wordt met inclusief sporten bedoeld dat iedereen in Nederland, ongeacht leeftijd, geslacht, inkomen of etnische achtergrond met plezier kan meedoen, zich welkom voelt, erbij hoort, geaccepteerd en niet uitgesloten wordt en zijn of haar eigen sportkeuzes kan maken (VWS e.a., 2018).

Om meer zicht te krijgen op het bestaan van verschillende vertogen over etnische inclusie in de sport, is het behulpzaam om te focussen op sportaanbieders die zich in een omgeving bevinden met een grote etnisch-culturele diversiteit en verschillen in sportdeelname naar etniciteit. In dit onderzoek is gekozen voor sportaanbieders in multiculturele wijken binnen de gemeente Utrecht. 60 procent van de inwoners van de gemeente Utrecht sport dagelijks, maar in de wijken waar veel mensen met een migratieachtergrond wonen, liggen deze percentages beduidend lager (Kanaleneiland 40%, Overvecht 48% en Nieuw Hoograven 54%; Gemeente Utrecht, 2019).⁵ In dit onderzoek bestuderen we hoe verschillende sportaanbieders in deze Utrechtse wijken aankijken tegen het vergroten van de sportdeelname van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Waarom denken zij dat mensen met een niet-westerse migratieachtergrond wel of juist niet bij hen komen sporten? In hoeverre zien sportaanbieders hun eigen aanbod als toegankelijk voor deze doelgroep? Welke aanbieders zetten bewust in op een meer inclusieve sportomgeving en welke doen dat niet? Welke beweegredenen liggen hieraan ten grondslag? Door meer inzicht te geven in de verschillende manieren waarop sportaanbieders betekenis geven aan de inclusie van etnische minderheden in hun organisatie, willen we met dit onderzoek bijdragen aan betere onderbouwing van het beleid en de praktijk gericht op inclusief sporten en bewegen. We hebben de volgende centrale vraag geformuleerd:

Welke visies hebben sportaanbieders in Utrechtse multiculturele wijken op de inclusiviteit van hun sportvoorziening voor mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en welke verklarende factoren kunnen daarbij worden onderscheiden?

⁵ In totaal heeft 23 procent van de inwoners in Utrecht een niet-westerse migratieachtergrond, tegenover 40 procent in Nieuw Hoograven, 50 procent in Overvecht en 64 procent in Kanaleneiland (Gemeente Utrecht, 2019). Hiervan heeft ruim een derde een Marokkaanse-, een kwart een Turkse, en tien procent een Antilliaanse of Surinaamse achtergrond. De overige 35 procent is afkomstig uit andere niet-westerse landen. Binnen de gemeente Utrecht werd gevolg gegeven aan de uitvoer van het Nationaal Sportakkoord door middel van het Utrechtse sportakkoord. Hierin werd inclusief sporten en bewegen - het vergroten van de sportdeelname onder inwoners, met name onder groepen die een grote afstand tot sport en bewegen ervaren - een van de hoofddoelen (SportUtrecht, 2019). Eerder al liet de gemeente Utrecht onderzoek uitvoeren om inzicht te krijgen in factoren die belemmerend of juist stimulerend werken ten aanzien van de sportdeelname onder bewoners (waaronder met een migratieachtergrond) van 'kwetsbare' wijken (Deelen, Özgül & Legendijk, 2018).

2. Methode

Om meer inzicht te verkrijgen in de wijze waarop sportaanbieders open staan voor etnische minderheden, zijn zestien interviews gehouden met sportaanbieders in diverse multiculturele wijken van Utrecht.

Respondenten

Via onder meer de website sportstad-utrecht.nl is een zo compleet mogelijk overzicht gemaakt van de sportaanbieders in Kanaleneiland, Overvecht en Nieuw Hoograven. Daarnaast is een inventarisatie gemaakt van beleidsmedewerkers en van partijen die een schakel vormen tussen mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en de sportaanbieders. Vervolgens is naar al deze relevante partijen een mail gestuurd met het verzoek tot een interview over sportdeelname van mensen met een migratieachtergrond in Utrecht. Daaropvolgend zijn zestien semigestructureerde interviews afgenomen. Deze waren meestal met één respondent, in sommige gevallen met twee. De groep respondenten bestaat uit buurtsportcoaches (al dan niet betrokken bij een vereniging), bestuursleden en trainers van sportverenigingen, eigenaren van sportscholen (specifieke sporten, geen fitness), medewerkers van welzijnsorganisaties en één beleidsmedewerker van de gemeente Utrecht. In de bijlage is een gedetailleerder overzicht van respondenten terug te vinden. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen wordt bij citaten van respondenten een gefingeerde naam gebruikt en alleen weergegeven of ze al dan niet een migratieachtergrond hebben. Alle respondenten hebben schriftelijk toestemming verleend voor afname van het interview en geanonimiseerd gebruik van de data.

Interviews

In de interviews met de sportaanbieders werd eerst besproken welke takken van sport zij aanbieden en op welke wijze zij deze sport(en) aanbieden. Daarbij was aandacht voor historie en ontwikkeling die de organisatie heeft doorgemaakt. Ook werd de samenstelling van de deelnemers/leden besproken, waarbij de focus lag op de vraag in hoeverre mensen met een niet-westerse migratieachtergrond deelnemen. Zowel bij de aanbieders met relatief groot, als met weinig of geen bereik onder mensen met een migratieachtergrond werd ingegaan op de vraag in welke mate zij zich inzetten om deze groep te bereiken. Tot slot werd hen gevraagd waarom zij dachten hier al dan niet in te slagen.

De gesprekken met de welzijnsmedewerkers vonden plaats nadat de gesprekken met de sportaanbieders waren afgerond. Hierbij werd ingegaan op de vraag welke ervaringen zij hebben met het begeleiden naar passend sportaanbod, alsmede ervaren problematiek ten aanzien van sportdeelname onder cliënten met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarbij werd bekeken in hoeverre de visies van sportaanbieders - aangaande de sportdeelname van niet-westerse migranten binnen hun sportvoorziening - overeenkomen met de kennis en ervaring van de welzijnsmedewerkers.

Het gesprek met de beleidsmedewerker van de gemeente Utrecht ging in op de invloed van het sportbeleid en het sportakkoord op de sportdeelname van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarnaast werden bestaande belemmeringen en drijfveren voor deze groep binnen de gemeente Utrecht besproken. Op basis van de gesprekken met de sportaanbieders werd duidelijk dat aanbieders verschillen in hun visie en beleid ten aanzien van inclusief sporten en hoe dit uitwerkt op de participatie van niet-westerse migranten binnen hun sportvoorziening.

Analyse

De interviews duurden gemiddeld 45 minuten, werden opgenomen en getranscribeerd. Vervolgens werden de transcripten middels een softwareprogramma voor kwalitatieve data geanalyseerd volgens een vertooganalyse. Specifieke tekstdelen werden gecodeerd en via constante onderlinge vergelijking werd gekomen tot samenhangende codesets, op basis waarvan uiteindelijk vijf vertogen konden worden onderscheiden over hoe sportaanbieders betekenis geven aan de inclusie van etnische minderheden.

3. Resultaten

Alle deelnemende sportaanbieders hebben ervaring met mensen met een niet-westerse migratieachtergrond binnen hun sportvoorziening. Bij sommige sportaanbieders sporten bijna uitsluitend leden met een migratieachtergrond, terwijl bij anderen slechts sporadisch mensen met een migratieachtergrond deelnemen. Ook verschillen de aanbieders in de mate waarin zij hun aanbod afstemmen op specifieke doelgroepen. Hoewel iedere sportaanbieder te maken heeft met andere mogelijkheden en problemen, hebben zij ook bepaalde overeenkomende visies en ervaringen. Op basis hiervan konden vijf verschillende vertogen worden onderscheiden, die in dit hoofdstuk worden besproken. Belangrijk om te vermelden is dat de gevonden vertogen in de praktijk niet altijd heel sterk af te bakenen zijn, maar fluïde in elkaar overlopen. Specifieke vertogen zijn grotendeels te koppelen aan bepaalde sportaanbieders (zie bijlage), maar een sportaanbieder kan zich in meerdere vertogen herkennen. De verschillende vertogen dienen dan ook niet om de sportaanbieders te classificeren, maar zijn een handvat om verschillende percepties te duiden.

Ongemakkelijke thematiek

Tijdens de interviewafnames werd duidelijk dat sommige respondenten zich enigszins ongemakkelijk voelden om te spreken over deze problematiek. Respondenten leken zich opvallend bewust te zijn van hun woordkeuzes, waarbij ze zich openlijk afvroegen of ze daarbij wel de juiste keuze hadden gemaakt. Daarbij leek een bepaalde angst te bestaan om bij bepaalde duiding of woordkeuze te worden weggezet als iemand die discrimineert. Dit getuigt ook de veel gedane uitspraak 'iedereen is welkom hier', alvorens enkele voorwaarden werden genoemd. De meeste respondenten benoemden zaken die positief bijdragen aan etnische diversiteit; slechts enkelen spraken zich uit over thema's zoals discriminatie en racisme.

Wie zijn niet-westerse migranten?

Bij de interviewafnames werd in de vraagstelling gesproken over mensen met een migratieachtergrond. Dit begrip werd niet nader toegelicht. Uit de gesprekken bleek dat respondenten, wanneer zij spraken over mensen met een migratieachtergrond⁶, voornamelijk mensen met een Marokkaanse of Turkse migratieachtergrond bedoelden. De specifieke migratieachtergrond werd vrijwel alleen benoemd wanneer zij dit uitzonderlijk vonden (bijvoorbeeld landen als Bangladesh, Polen, Eritrea). Daarnaast werd het hebben van een migratieachtergrond veelal gelinkt aan moslim zijn.

3.1 'Iedereen is welkom, maar we sporten op deze manier'

Enkele aanbieders (n=3) geven aan open te staan voor iedereen, terwijl slechts weinig tot geen mensen met een niet-westerse migratieachtergrond bij hen sporten. Sommige leggen daarbij een link met de manier waarop zij hun sportaanbod faciliteren. Zij kiezen bewust om de sport op een bepaalde wijze aan te bieden. Iedereen die zich daar prettig bij voelt, kan zich daarbij aansluiten. Zo geeft een sportaanbieder aan dat van de deelnemers wel een bepaald niveau wordt verwacht:

'We staan open voor iedereen die dit wil doen. Daar maken we verder geen onderscheid in. Op het niveau wel, maar qua achtergrond is iedereen welkom [...] Dus daar zou ik geen probleem in voorzien als iemand met een migratieachtergrond... Ik bedoel die wil dan dit al dus het is iemand die ook al zegt van hee dat vind ik leuk om fanatiek te gaan sporten. Dus dan heb je eigenlijk al heel erg gefilterd.' (Hilde, geen migratieachtergrond)

⁶ Ook werden andere termen zoals migranten, allochtoon, buitenlands gebruikt.

Ondanks dat dit type aanbieder zich ervan bewust is dat ze niet voor iedereen toegankelijk zijn, hebben zij geen intentie om het aanbod op een laagdrempeligere manier aan te bieden. Dit zou namelijk een aantasting zijn van de manier van sporten die bij de aanbieder gebruikelijk is. Zo gaf een yogadocent aan dat het zingen van mantra's bij hen een belangrijk onderdeel vormt van de yoga(sport). Sommige deelnemers met een moslimachtergrond bleken deze mantra's aan het hindoeïsme te verbinden en zijn om die reden gestopt. Daarnaast wordt door deze docent ook belang gehecht aan de beheersing van de Nederlandse taal, omdat het sluiten van de ogen een belangrijk onderdeel vormt van de essentie. Wanneer iemand de taal niet voldoende beheerst, zal diegene sneller geneigd zijn om de ogen te openen, waardoor de essentie verloren gaat. Verder valt op dat het bij deze aanbieders niet mogelijk is om gebruik te maken van de U-pas⁷. Ook blijken soms persoonlijke motieven ten grondslag te liggen aan het niet actief betrekken van mensen met een migratieachtergrond bij de sportvoorziening.

'Als ik heel eerlijk ben, maar dat is echt heel eerlijk. Ik hou erg van bekend. Ik hou heel erg van vertrouwdheid. Je zou het bijna een beetje autistisch kunnen noemen. Moslims zijn anders. En ik ben dol op de caissières bij de supermarkt, dat zijn heel lieve meiden. Maar om daar meer mee om te gaan... Ik ben nog nooit verliefd geworden op iemand die niet blank was, dat is ook typisch. Dus ik trek ze niet aan, terwijl ik niet discrimineer ofzo.' (Peter, geen migratieachtergrond)

Deze respondent is van mening dat moslims cultureel dermate verschillen dat zij zich niet zo snel aangetrokken zullen voelen tot zijn sportaanbod en vice versa.

Sportaanbieders binnen het vertoog 'iedereen is welkom, maar we sporten op deze manier', zeggen dus open te staan voor iedereen, maar kiezen er bewust voor om de bestaande drempels niet te verlagen. Dit omdat zij een sport op een bepaalde manier willen aanbieden en/of een doelgroep met bepaalde vaardigheden voor ogen hebben die zij willen bedienen. Daarnaast ervaren sommige aanbieders een afstand tot mensen met een migratieachtergrond, waardoor zij zich niet inzetten om hen meer te betrekken.

3.2 'Iedereen meedoen graag, maar ons aanpassingsvermogen kent grenzen'

Sommige aanbieders zetten actief in op het werven van nieuwe deelnemers. Zo proberen sommigen door middel van de deelname aan een sociale activiteitenmarkt of via de inzet van een buurtsportcoach⁸ nieuwe deelnemers te bereiken. Bij deze deelnemers kan gebruik worden gemaakt van de U-pas. De aanbieders binnen dit vertoog geven aan dat ze het lastig vinden om nieuwe deelnemers aan zich te binden en dat dit nog sterker geldt voor mensen met een migratieachtergrond. Kenmerkend is dat zij wel bereid zijn om hun sportaanbod naar de wensen van mensen met een migratieachtergrond aan te passen, maar dat zij hierbij een afwachterende rol innemen.

⁷ Sport- en cultuurpas voor inwoners, van onder meer de gemeente Utrecht, met een laag inkomen. Voor meer informatie zie www.u-pas.nl

⁸ Deze wordt onder meer ingezet om de sport(aanbieder) zichtbaar te maken in de wijk en op scholen. Vaak geven buurtsportcoaches clinics op scholen alvorens de kinderen een laagdrempelige vorm van buurtsport (buiten schooltijd) wordt aangeboden. Deze vorm is door de lage kosten, korte duur en het in sommige gevallen vrijblijvende karakter nog zeer laagdrempelig. Verenigingen zien dit als een tussenstap naar een volwaardig lidmaatschap van een vereniging, hoewel dit niet voor iedere deelnemer van toepassing is. De stap van buurtsport naar een volwaardig lidmaatschap blijkt soms nog groot te zijn. Volwaardig lidmaatschap brengt namelijk hogere kosten met zich mee en een hoger verwachtingspatroon op het gebied van structurele deelname.

‘[...] ik pas me wel aan. Maar het is niet per se zo dat ik die doelgroep opzoek. Er is heel veel weerstand. Maar als zij er open voor staan, ja waarom niet, dan pas ik me aan.’ (Angele, westerse migratieachtergrond)

Daarbij bestaat twijfel of het aanbieden van een aangepast sportaanbod niet leidt tot een afgezonderd clubje deelnemers, waardoor de essentie van het ‘lid zijn’ zou worden misgelopen. Zo geeft een vereniging aan dat zij ervaring hebben met het aanbieden van sport in de zaal voor alleen vrouwen, maar dat deze groep daardoor niet echt onderdeel van de vereniging werd. Dit lijkt voor de vereniging een drempel te vormen om meer in te zetten op dergelijk aanbod.

‘[...] maar het is dan wel een beetje jammer dat zulke mensen niet echt deel gaan uitmaken van de vereniging, want dat is gewoon met zijn allen dingen doen. Het is natuurlijk wel aardig maar ze zijn geen lid van de vereniging. Dat is dan niet echt lid. [...] je mist dan echt het stukje van de vereniging. En ik denk dat er voor ons de meerwaarde ook is dat we ze ook kunnen koppelen aan de vereniging, dat ze daar ook aan bijdragen. [...] maar goed maar als het zich aandoet, misschien dat het toch kan.’ (Robbert, geen migratieachtergrond)

Moslimmeisjes en -vrouwen blijken voor veel aanbieders een lastig te bereiken doelgroep te zijn, omdat het creëren van een voor hen veilige sportomgeving soms een grote aanpassing van het bestaande sportaanbod vergt. Daarnaast geeft één vereniging aan dat het voor hen ook lastig is om draagvlak voor de sport te creëren onder de doelgroep omdat deze vrij onbekend is en daardoor ook niet veel populariteit onder deze doelgroep geniet.

Een deel van deze aanbieders geeft aan dat niet iedereen over de kennis beschikt over hoe mensen met een migratieachtergrond het beste betrokken kunnen worden. Hiervoor zijn ze vaak op de buurtsportcoach aangewezen. Daarnaast blijken aanbieders niet altijd aan alle randvoorwaarden te kunnen voldoen. Zo geven meerdere aanbieders aan dat de afstand tot de sportvoorziening te ver is, zelfs wanneer dit in de wijk is. Sommige aanbieders spelen hier op in, door het aanbod op meerdere plekken te realiseren, maar dit blijkt niet altijd mogelijk te zijn. Eén respondent zet zijn vraagtekens bij het organiseren van buurtsport gericht op een bepaalde sporttak, wanneer binnen de wijk geen mogelijkheden zijn om door te stromen in een vereniging.

‘In Overvecht zijn er zo 200-300 kinderen die graag willen [sporttak]. Waarvan er 100 misschien zeggen oké geen [sporttak] in de buurt of te duur dan ga ik wel voetballen, maar er zijn er ook 100 [die zeggen] dan ga ik maar niks doen. [...] er zijn 3 kinderen uit Overvecht die [sporttak] doen bij een club. Ja dat is belachelijk. En ik noem Overvecht maar ook Ondiep, Zuilen, een beetje de hele Noordkant, die gaat niet helemaal naar een andere wijk.’ (Bert, geen migratieachtergrond)

Deze respondent acht het voor de identiteit van de club van belang dat het aanbod kan worden gefaciliteerd op een vaste locatie. Wanneer dat niet mogelijk is, lijkt een deel van de essentie van de sport voor hem verloren te gaan.

Enkele sportaanbieders hebben bewust gekozen om met hun sportaanbod wijken te faciliteren waar de afstand tot sport groter is. Bij één sportaanbieder leidde dit aanvankelijk tot een locatie met een slechte reputatie die stroef liep. De communicatie liep moeizaam en het was lastig om orde te houden. Men wilde deze locatie echter overeind houden omdat men van mening was dat ze juist daar een verschil konden maken. In de loop der jaren is de situatie op die locatie verbeterd. Opmerkelijk is dat dit gepaard ging met een veranderende deelnemersgroep.

‘Tegenwoordig heb je een heel andere soort groep dan een paar jaar terug. Maar met name met kinderen van Noord-Afrikaanse afkomst dat het toen veel was. Dat het toch wat lastiger was om ze een beetje bij de les te houden. Je hebt nu heel veel mensen, meer uit India of Bangladesh.. ze hebben een stip op hun voorhoofd en zijn heel goed Engelstalig. Dus dat is een andere groep. Maar met name toen met Marokkaanse kinderen en andere Noord-Afrikaanse landen was het moeilijk om een stukje discipline te houden.’ (Ellen, geen migratieachtergrond)

Ondanks dat deze de aanbieder de locatie graag open wilde houden om de mensen te bereiken voor wie het verschil kan worden gemaakt, lijkt het erop dat deze beoogde doelgroep inmiddels niet meer wordt bereikt. Weliswaar bereikt de aanbieder nog steeds mensen met een migratieachtergrond, maar betreft het nu voornamelijk (vermoedelijk) hoopgeleide expats. Alleen de locatie is hetzelfde gebleven.

De aanbieders in het vertoog ‘Iedereen meedoen graag, maar ons aanpassingsvermogen kent grenzen’ richten zich dus op het aantrekken van nieuwe deelnemers, maar niet specifiek op bepaalde doelgroepen. Ze doen concessies in de richting van mensen die een grotere afstand tot sport ervaren, maar bewaken tegelijkertijd ook de zaken die voor hen een onderdeel zijn van de essentie van de sport. Beperkte sportfaciliteiten (in de ogen van de sportaanbieder) en de angst dat een aangepast aanbod leidt tot afzondering binnen de sportvoorziening zijn hier voorbeelden van. Tevens bestaat in sommige gevallen een gebrek aan kennis over mensen met een migratieachtergrond. Het beperkte aanpassingsvermogen van deze aanbieders resulteert erin dat zij er vaak niet in slagen om daadwerkelijk (meer) mensen met een niet-westerse migratieachtergrond te betrekken, zelfs wanneer hier bewust op wordt ingezet. Het bereiken van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond is voor de sportaanbieders binnen dit vertoog geen doel op zichzelf. Het zou leuk zijn als ze meedoen, maar niet ten koste van alles.

3.3 ‘Als wij ons genoeg aanpassen, dan kan iedereen hier meedoen’

Sommige aanbieders hebben zichzelf vanuit maatschappelijk oogpunt ten doel gesteld om mensen met een beweegachterstand, waaronder mensen met een migratieachtergrond, middels laagdrempelig sportaanbod meer te laten sporten. Zij maken in sommige gevallen gebruik van een buurtsportcoach. Kenmerkend is dat inzet op nieuwe aanwas voor de eigen sportvoorziening ondergeschikt lijkt te zijn aan de doelstelling om meer mensen te laten bewegen.

‘Als ik in mijn les op school iemand heb en die moet gaan sporten, wat ook echt nodig is dat die moet sporten en hij kiest uiteindelijk niet voor atletiek maar voor voetbal, dan ben ik net zo blij dat zo’n kind gaat sporten. Dat is jammer voor mij dat hij niet bij ons komt. Maar ik heb liever kinderen die gemotiveerd zijn en het echt leuk vinden dan kinderen die omdat ze bijvoorbeeld te dik zijn dan maar bij ons komen terwijl ze eigenlijk willen voetballen. [...]. Maar als mijn collega op voetbal ziet dat iemand veel beter kan rennen of lekker kan sprinten, dan kan hij net zo goed zeggen goh ga eens bij atletiek kijken.’ (Fien, geen migratieachtergrond)

Hoewel zij oog hebben voor de doorstroom naar het reguliere aanbod van de sportvoorziening, is dat hier niet het hoofddoel. Zo hebben sommige verenigingen sportaanbod op hun eigen accommodatie dat vergelijkbaar is met het reguliere aanbod binnen de vereniging, maar dat financieel een stuk laagdrempeliger is. Op die manier kunnen kinderen kennismaken met sporten in verenigingsverband, zonder dat daar hoge kosten aan verbonden zijn.

‘De club is zich wel bewust van de maatschappelijk verantwoordelijkheid die ze hebben, zeker voor een wijk als deze. Voor sommige kinderen is de buurtsport ook het eindstation. Die kunnen die contributie niet

betalen en die willen wel blijven voetballen. [...] En het is gewoon van belang want die jongens hou je dat uurtje van de straat en je leert ze hoe ze om moeten gaan met elkaar. Op de playground heb je bepaalde regels die gelden en wij proberen die kinderen bepaalde normen en waarden bij te brengen waarmee ze ook aan de slag kunnen thuis en gewoon op straat.’ (Sanne, geen migratieachtergrond)

Deze sportaanbieder blijft ook sportaanbod faciliteren voor kinderen die geen uitzicht hebben op een regulier lidmaatschap. Daarnaast proberen deze aanbieders ook de financiële drempel verder te verlagen. Zij geven aan dat de U-pas en het Paul Verweel sportfonds⁹ weliswaar vrij bekend zijn, maar dat deze middelen niet altijd voldoende zijn om de financiële drempels volledig weg te nemen (bijvoorbeeld omdat de U-pas voor andere zaken is ingezet). Om tegemoet te komen aan de financiële drempels neemt één aanbieder voor kinderen tot elf jaar de bondscontributie voor rekening van de club. Daarnaast beschikken zij over een roulatiesysteem voor de verplichte wedstrijdkleding, waardoor hier geen extra kosten voor hoeven te worden gerekend. Ook is een aanbieder bezig met het ontwerpen van een ‘contributietrap’, waarbij kinderen die de volledige contributie niet kunnen betalen, door middel van een lagere bijdrage toch volwaardig lid kunnen worden.

Deze aanbieders geven aan dat moslimmeisjes en -vrouwen een lastig te bereiken doelgroep is. Om die reden zetten zij activiteiten op die specifiek inspelen op de behoeftes van deze groep.

‘We willen een meisjesvoetbaltoernooi organiseren voor de meiden uit de wijk, daar is een stagiaire van ons mee bezig om de meiden die liever niet op zo’n open veld voetballen in aanwezigheid van mannen of jongens, dat die in de vakantie kunnen komen voetballen. Daar zijn we mee bezig om dat weer op te zetten in combinatie met twee sociaal makelaars. Want zij kunnen die meiden wat meer bereiken dan wij. [...] ik als vrouw zal ervoor zorgen dat ik de training geef.’ (Sanne, geen migratieachtergrond)

De aanbieders binnen het vertoog ‘Als wij ons genoeg aanpassen, dan kan iedereen hier meedoen’ lijken zich dus meer vanuit maatschappelijk oogpunt in te zetten op het activeren van mensen die een afstand tot sport ervaren dan dat zij dat doen met als doel om meer deelnemers bij hun eigen voorziening te betrekken. Hierdoor leggen zij minder nadruk op het belang van het behoud van de cultuur binnen de sportvoorziening, maar gaat het meer om hoe de groep bereikt kan worden.

3.4 ‘Het bestaande aanbod is ontoereikend, daarom zijn wij er’

Een aantal sportaanbieders (n=5) richt zich specifiek op mensen met een lage sociaaleconomische status uit de wijk, wat voor een groot deel mensen met een migratieachtergrond betreft. Deze sportaanbieders geven aan dat de groep die zij bedienen zich om verschillende redenen niet aangetrokken voelde tot het bestaande aanbod.

‘Nou was hier vroeger ook een andere club. En daar was toen ook wel een clash. Een Nederlands bestuur dat bier zat te drinken bij wijze van spreken en de Marokkaanse mensen die hier gingen sporten, wat gewoon niet meer liep op een gegeven moment. En dat is toen gewoon uit elkaar gebarsten. En toen zijn er een paar mensen opgestaan en die hebben de kar getrokken hier.’ (Job, geen migratieachtergrond)

⁹ Fonds dat U-pas houders tot 18 jaar de mogelijkheid biedt om vergoedingen aan te vragen voor sportmaterialen en -kleding. Voor meer informatie zie www.paulverweelsportfonds.nl

De aanbieders binnen dit vertoog springen in op het de gebrekkige aansluiting tussen de behoeften van een relatief groot aandeel bewoners met een lage sociaaleconomische status én een migratieachtergrond en het bestaande sportaanbod. Zoals bij de eerdere vertogen benoemd, blijkt het met name ook voor moslimmeisjes en -vrouwen lastig zijn om binnen het bestaande aanbod te sporten

'Ze is 16 jaar en wil graag verder en dat is ook een taboe in onze religie om halfnaakt te gaan zwemmen. Dus ik heb voor haar die [...] burkini gekocht en zo maar toen werd er gezegd van ze mag eigenlijk niet met deze kleding meedoen. Dat is spijtig. Het is niet zo dat die meisjes niet willen, ze willen heel graag, maar als we niet zeg maar aan haar waarden en normen kunnen doen. [...]. En dat geldt ook voor andere sporten, voetbal onder andere. Want dat team in Kanaleneiland is echt een Marokkaans voetbalteam. Ze voetballen heel hoog, maar ze voetballen met een hoofddoek aangekleed en alles. Met taekwondo zie je ook mensen met een hoofddoek. Dus ik snap niet waarom het bij zwemmen een probleem is.' (Abdul, niet-westerse migratieachtergrond)

Sportvoorzieningen lijken niet altijd een voor moslimmeisjes en -vrouwen veilige sportomgeving te kunnen of willen faciliteren. Anders dan bij de eerder besproken vertogen, staat in dit vertoog centraal dat het (nieuwe) sportaanbod passend is voor een doelgroep met specifieke wensen en mogelijkheden. Deze aanbieders hebben niet te maken met een bestaande cultuur binnen hun sportaanbod die mogelijk niet overeenkomt met de verwachtingen van de doelgroep en met mogelijke weerstand tegen verandering van deze cultuur. Vaak is het sportaanbod goedkoop en zijn deelnemers aan weinig verplichtingen (zoals structurele aanwezigheid) gebonden.

Toch stellen ook deze aanbieders bepaalde eisen aan hun deelnemers. Zo biedt één sportaanbieder binnen dit vertoog sporten in competitieverband aan, wat indirect hogere verwachtingen van de deelnemers met zich meebrengt. Dit gaat gepaard met problemen in de opkomst bij trainingen en wedstrijden. Daarnaast kan het lastig zijn om voldoende vrijwilligers en auto's voor uitwedstrijden te vinden. Wanneer de doelstelling is dat deelnemers een diploma behalen, zijn daar bepaalde eisen aan de deelnemers aan verbonden. Wat deze aanbieders kenmerkt is de grote mate waarin zij zich inspannen om het voor de deelnemers makkelijker te maken om aan deze eisen te kunnen voldoen.

'Ik heb ook tegen die dames gezegd van ik ben hier nieuw en ik wil heel graag jullie kant opkomen en wat zijn jullie klachten, wat kan ik voor jullie doen? Maar goed daar staat wel tegenover dat tijdens de les gaan we niet meer aan de kant hangen en kletsen [...]. En dat pikken ze omdat ze weten dat ik ook de andere kant voor ze regel. Dat komt inderdaad samen. Ik denk dat er zeker meer respect daardoor is gekomen over en weer [...] ik ben nieuw en wil alles weten. [...] ik denk dat je een hoop kan leren als je weet waarom iemand iets doet. Daardoor kan ik ze ook weer verder helpen op een ander gebied.' (Veronique, geen migratieachtergrond)

Dit citaat geeft aan dat er sprake is van wederzijdse kennismaking en dialoog, waarbij open staan voor specifieke wensen en mogelijkheden niet betekent dat er helemaal geen regels of doelen opgesteld worden. Daarbij benadrukken zij ook dat het aangaan van zo'n dialoog een tijdrovend proces kan zijn, waarbij slechts in kleine stappen vooruitgang wordt geboekt.

'Hoe je je afspraken ook maakt, je moet kleine winstpuntjes zien. Die kleine stapjes, wat soms een kleine stap lijkt is hier soms al een grote stap. Bijvoorbeeld wat ik nu doe bij de kabouters is gewoon alle kinderen als ze niet komen meteen nabellen dat ze gaan leren van als je niet komt, dan moet je afbellen. Wat heel logisch lijkt, maar gebeurt niet. Maar dan heb je eigenlijk een hele grote stap gemaakt. Doordat je het de hele tijd terug laat komen, die structuur daarin.' (Job, geen migratieachtergrond)

Wat verder opvalt bij deze aanbieders is dat zij aangeven dat iedereen welkom is om te komen sporten, maar zij zich (indirect) richten op mensen met een migratieachtergrond. Het feit dat er weinig tot geen mensen zonder migratieachtergrond meesporten, wordt deels geweten aan de samenstelling van de wijk. Anderzijds wordt benoemd dat mensen zonder migratieachtergrond zich niet thuis voelen bij de heersende cultuur binnen de sportvoorziening.

‘Heb iemand gehad van Nederlandse afkomst maar die is ook niet lang gebleven. Dat komt gewoon omdat je waarschijnlijk en nogmaals, ik weet niet of dat zo is, ik denk dat je je toch anders voelt. Ik denk dat als je mij tussen een groep van 100 Nederlanders zou zetten, dat ik mij daar ook het zwarte schaap voel om het zo maar even te zegen. Het valt gewoon op. Ik denk dat zo iemand zich ook niet prettig voelt om alleen maar.. Het was een Nederlands jongetje, om alleen maar met Marokkanen en Turken in een groep te sporten. Ik denk dat dat meer gevoelsmatig is. [...] Dat kun je niet altijd aanwijzen. Maar daarom ben ik ook een voorstander van diversiteit. Ik zou heel graag een heel diverse groep willen hebben, maar op de een of andere manier lukt dat ook niet.’ (Hakim, niet-westerse migratieachtergrond)

Tegelijkertijd geeft deze aanbieder aan dat hij in het verleden zelf gesport heeft in een groep met uitsluitend mensen zonder migratieachtergrond en dat hij zich daarbij altijd prima heeft gevoeld.

‘Dat heeft te maken met de chemie binnen de groep en of ze je volledig accepteren of niet accepteren. Het is ook een gevoelskwestie vaak. Je kunt het ook vaak niet benoemen exact weet je wel maar het is wel iets wat speelt. En ik heb daar gelukkig toen destijds geen last van gehad maar ik kan me wel voorstellen dat dat mee kan spelen.’ (Hakim, niet-westerse migratieachtergrond)

Dit geeft aan dat een etnisch homogene groep niet ontoegankelijk hoeft te zijn voor mensen met een andere etnische achtergrond. Toch lijkt de toegankelijkheid lager te zijn wanneer hier niet bewust op wordt ingezet.

De aanbieders binnen het vertoog ‘Het bestaande aanbod is ontoereikend, daarom zijn wij er’ zetten dus voornamelijk in op het bereiken van mensen met een migratieachtergrond, aangezien deze onvoldoende worden bereikt door het overige sportaanbod in de wijken. Daarbij is iedereen welkom om te komen sporten, maar zijn zij er niet op gericht om ook andere doelgroepen bij hun sportvoorziening te betrekken. De cultuur binnen deze voorzieningen sluit sterker aan bij ervaren wensen en mogelijkheden van mensen met een migratieachtergrond en is sterker gericht op sportdeelname dan op wedstrijd sport zoals gangbaar in veel verenigingen.

3.5 ‘Er zijn sportaanbieders die zeggen, migranten zijn niet welkom hier’

Alle respondenten gaven aan dat hun sportvoorziening open staat voor iedereen. Om een volledig beeld te schetsen dient echter te worden benoemd dat in een tweetal interviews wordt aangegeven dat sommige sportclubs in (de buurt van) de betreffende wijken mensen met een niet-westerse achtergrond weren.

‘Ja sommige verenigingen zeggen gewoon van ik ben er klaar mee, die zitten er niet meer op te wachten. [...] die hadden slechte ervaringen in X met de jeugd en ook elftallen teruggetrokken. En die hebben ook gezegd, wat ze eigenlijk niet kunnen maken vind ik en dat vinden wel meer mensen, van we willen geen allochtonen.’ (Theo, geen migratieachtergrond)

Als reden voor deze uitsluiting wordt gegeven dat in het verleden problemen zijn geweest met teams die voor een groot deel uit mensen met een migratieachtergrond bestonden. Op basis van dit onderzoek is te weinig informatie voorhanden om verder in te gaan op de motieven van deze sportaanbieders.

Hoewel hier niet direct naar gevraagd werd, gaven sommige respondenten aan getuige te zijn geweest van racistische uitingen tijdens sportbeoefening.

'Zoals rot op naar jouw land, terug naar jouw land. Dat heb ik echt zelf gehoord en gezien. Dus daar moeten we echt vanaf. Maar gelukkig, om eerlijk te zijn, dat komt niet vaak voor. Heel af en toe zie je dat, wat we net gezien hebben bij de toeschouwers [racistische uitingen supporters tijdens FC Den Bosch - Excelsior 17-11-2019, red.]. Gelukkig de sporters zelf, in het voetbal bijvoorbeeld, dat gaat gewoon goed. Ik heb nooit iets gehoord of gelezen dat teamgenoten racistisch naar elkaar toe zijn.' (Abdul, niet-westerse migratieachtergrond)

Hoewel deze respondent het aantal incidenten in de sport vindt meevallen, maakt hij zich wel zorgen over de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen ten aanzien van racistische uitingen.

4. Conclusie

Uit dit onderzoek blijkt dat de betekenis die sportaanbieders geven aan de inclusie van etnische minderheden onderling sterk verschilt. Net als in eerder onderzoek onderschrijven alle sportaanbieders het standpunt open te staan voor iedereen (Brandsema e.a., 2018). Het verschil is met name terug te zien in de mate waarin sportaanbieders een passieve dan wel actieve invulling geven aan het 'open staan'. Op basis hiervan bleken vijf vertogen waar te nemen.

Binnen het eerste vertoog wordt veel belang gehecht aan de bestaande manier waarop de sport wordt aangeboden. Iedereen die graag op die manier wil sporten is welkom, maar het is niet de bedoeling dat het sportaanbod wordt aangepast ten behoeve van de inclusie van etnische minderheden (of andere doelgroepen). Binnen het tweede vertoog is men bereid om kleine aanpassingen door te voeren binnen het bestaande aanbod of extra aanbod te genereren. Voorwaarde is wel dat deze aanpassing(en) niet als onverenigbaar worden gezien met de bestaande sportcultuur. Binnen het derde vertoog is 'inclusief zijn' een expliciete doelstelling. Om (meer) mensen met een migratieachtergrond te betrekken, wordt aanbod gecreëerd dat beter aansluit bij de behoeften van deze doelgroep en probeert men dit te verenigen met de bestaande sportstructuur en -cultuur. Binnen het vierde vertoog is men van mening dat het reguliere aanbod niet in voldoende mate is afgestemd op de diverse typen vraag naar sport onder mensen met een migratieachtergrond. Als reactie hierop faciliteren zij sportaanbod dat expliciet aansluit op deze vraag, dat niet door bestaande sportvoorzieningen wordt aangeboden. Ook hier is iedereen welkom, maar de doelstelling van deze aanbieders is vooral om mensen uit de wijk die een afstand tot sporten ervaren (en vaak een migratieachtergrond hebben) te bereiken. Daarbij is geen aandacht voor de inclusie van mensen zonder migratieachtergrond. Het vijfde vertoog werd door geen van de respondenten gehanteerd, maar geconstrueerd op basis van uitspraken die respondenten deden over andere sportaanbieders. Binnen dit vertoog is sprake van uitsluiting op basis van etnische achtergrond. Het belangrijkste motief hiervoor zou zijn dat een grotere etnische diversiteit tot meer problemen binnen de sportvoorziening zou leiden. Om die reden zouden sommige aanbieders mensen met een migratieachtergrond weren. Ook wordt benoemd dat bij sommige sportaanbieders racistische uitingen tijdens de sportbeoefening voorkomen.

Op de vraag welke verklaringen ten grondslag liggen aan de verschillende vertogen over de inclusie van etnische minderheden lijken de geschiedenis, cultuur, tradities, en de veranderende omgeving van de sportaanbieders van invloed te zijn. Het vierde vertoog past bij sportaanbieders die voortkomen uit de veranderende wijksamenstelling. De overige vertogen komen vooral voor bij sportaanbieders die al (tientallen) jaren actief zijn in de wijk en die de etnische en culturele samenstelling van de wijk waarin zij gelegen zijn hebben zien veranderen. Deze vertogen (1,2,3, en 5) lijken een afspiegeling te vormen van de verschillende manieren van omgang met deze veranderende wijksamenstelling. Bij vertoog één en vijf wordt duidelijk vastgehouden aan de bestaande tradities. Bij vertoog één geldt dat wie wil meedoen zich zal moeten aanpassen, vanuit vertoog vijf worden mensen met een andere etnische achtergrond expliciet uitgesloten. Uit de resultaten blijkt dat het vasthouden aan deze tradities ook kan leiden tot het omvallen van een sportvoorziening, omdat er onvoldoende draagvlak voor de bestaande tradities en sportcultuur in de wijk bestaat. Ook bij de vertogen twee en drie is er vaak sprake van sportaanbieders die al lang actief zijn in de wijk. Deze sportaanbieders bewegen zich (soms noodgedwongen) in meer of mindere mate naar de wensen van mensen met een migratieachtergrond toe, maar bevinden zich daarbij soms ook in een spagaat met het belang dat zij hechten aan het behoud van de eigen identiteit. Daarbij leek er ook enig ongemak te bestaan over het bespreken van deze thematiek, zeker wanneer het negatieve zaken zoals discriminatie en racisme betreft.

Opmerkelijk is dat alleen over discriminatie en racisme bij andere sportaanbieders wordt gesproken. Slechts één respondent zonder migratieachtergrond heeft de thematiek discriminatie en/of racisme ter sprake gebracht. Geen enkele respondent zonder migratieachtergrond benoemde racistische en/of

discriminerende incidenten binnen de eigen sportvoorziening. Mogelijk vinden er geen incidenten plaats. Een andere verklaring is dat veel Nederlanders zonder migratieachtergrond van hun eigen tolerantie overtuigd zijn en dat zij het bestaan van racisme en etnisch-rationale discriminatie niet zien dan wel ontkennen (Harmsen, Elling & van Sterkenburg, 2019). Alle interviews (met uitzondering van het dubbelinterview met Abdul en Hissam) zijn afgenomen voordat Excelsior-speler Ahmad Mendes Moreira eind 2019 te maken kreeg met racistische bejegeningen. De discussie die hierdoor op gang kwam, en werd versterkt door de brede maatschappelijke aandacht voor racisme naar aanleiding van het overlijden van George Floyd in de Verenigde Staten, was bij de interviewafnames dus nog niet gaande. Dat reflectie aangaande discriminatie en racisme binnen de eigen sportvoorziening tijdens de interviewafnames afwezig was, kan deels als bevestiging gezien worden voor het niet zien of de ontkenning hiervan, dan wel het bestaan van een zekere sociale kramp bij deze thematiek: ‘discriminatie en racisme zijn slecht en komen mogelijk voor bij andere sportaanbieders, maar zeker niet bij ons’. Mogelijk vormt het gebrek aan erkenning van racisme en de sociale kramp die heerst bij het bespreken van dit thema een reden waarom sommige sportaanbieders er niet in slagen om aansluiting te vinden bij mensen met een migratieachtergrond. Bij mensen met een migratieachtergrond kan dit thema namelijk als een urgent probleem worden ervaren (Andriessen e.a., 2020), terwijl bij de meerderheid van de sportverenigingen geen beleidsmatige aandacht voor racisme bestaat (Pulles, e.a., 2020).

Het bestaande maatschappelijk debat lijkt er soms een van extremen. Aan de ene kant vooral Nederlanders zonder migratieachtergrond die bang zijn voor cultuurverlies en aan de andere kant vooral Nederlanders met migratieachtergrond, die zich niet welkom voelen. Het moge dan ook niet verwonderlijk zijn dat ruim de helft van de Nederlanders spanningen ervaart tussen mensen met- en mensen zonder een migratieachtergrond en dat drie kwart van de Nederlanders het gevoel heeft dat de meningsverschillen over maatschappelijke kwesties steeds groter worden (Dekker & Den Ridder, 2019). Dat in een deel van de vertogen gepleit wordt voor het behoud van de eigen sportcultuur met in één vertoog zelfs de uitsluiting van etnische minderheden als gevolg, kan worden gezien als een voortvloeisel van deze maatschappelijke tendens. Ruim de helft van de Nederlanders vindt dat mensen met een migratieachtergrond hun eigen cultuur meer moeten loslaten en de helft is van mening dat zij mee moeten doen met Nederlandse culturele tradities (Den Ridder, Miltenburg, Huijnk & Van Rijnberk, 2019). Eenzelfde percentage denkt dat Nederland door immigratie en open grenzen zijn eigenheid dreigt te verliezen. Ook het vertoog van aanbieders die stellen aanbod te genereren voor mensen met een migratieachtergrond omdat deze zich bij het bestaande aanbod niet thuis voelen, kan gezien worden als een gevolg van gevoelens die in de maatschappij breed leven. Nederlanders met een migratieachtergrond ervaren namelijk aanzienlijk meer discriminatie dan Nederlanders zonder migratieachtergrond, waarbij ook de tweede generatie migranten¹⁰ ervaren als ‘anders’ te worden gezien door veel Nederlanders zonder migratieachtergrond (Andriessen e.a., 2020; Den Ridder e.a., 2019).

Volgens Dekker & Den Ridder (2019) blijkt de daadwerkelijke polarisatie binnen de maatschappij mee te vallen en zijn meningen niet verder uit elkaar komen te liggen, ook niet ten tijde van de coronacrisis (Dekker, Den Ridder, Van Houwelingen & Miltenburg, 2020). Mensen hebben het idee een steeds groter wordende kloof te ervaren, die in werkelijkheid niet meer dan een slootje is (Dekker & Den Ridder, 2019). Dat getuigen ook de vertogen die zijn gevonden in dit onderzoek. Sportaanbieders willen zich wel openstellen voor mensen met een andere culturele achtergrond, maar zijn tegelijkertijd gehecht aan hun sportcultuur. Daarnaast willen etnische minderheden vaak wel sporten in georganiseerd verband, maar hebben ook zij daarbij een bepaalde sportcultuur voor ogen. De feitelijke verschillen in sportcultuur lijken

¹⁰ Nederlanders met (ouders met) een Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse of Surinaamse migratieachtergrond

daarbij wel mee te vallen - voetbal blijft immers voetbal - maar wanneer mensen de keuze krijgen, zullen zij veelal eerder geneigd zijn om met mensen te sporten die op hen lijken (Elling & Van Sterkenburg, 2010; Veldboer, Boonstra, Krouwel & Duyvendak, 2010).

Uit eerder onderzoek blijkt dat niet-westerse migranten vaak een voorkeur voor bepaalde sporten hebben vanuit de landen van herkomst en dat deze doorwerken in hun sportdeelname in Nederland (Janssens e.a., 2010; Van Haaften, 2019). Zo is voetbal populair onder mensen met een Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse of Surinaamse migratieachtergrond. Daarbij is de ervaren discriminatie of een gebrek aan kennis over sportverenigingen in Nederland niet van invloed op de deelname, al dan niet via etnisch gesegregeerde verenigingen (Van Haaften, 2019). Voetbal geniet nou eenmaal veel populariteit bij zowel mensen zonder als met een migratieachtergrond, waardoor de beoefening van deze sport, al dan niet deels ‘in eigen kring’, wel doorgang vindt.

Toch is deze populariteit niet alles bepalend. Zo ervaren moslimvrouwen vanwege het vaak gemengde en ontblote karakter van de zwemsport, vaak hoge barrières voor de beoefening van deze sport in Nederland, ondanks de hoge populariteit van zwemmen onder deze groep. Wanneer het aanbod echter goed is afgestemd op de behoeftes van - een groot deel van - deze doelgroep (zwemmen voor vrouwen, burkini toestaan) en daarmee toegankelijker wordt gemaakt, bestaat er grote animo (Wisse & Elling, 2010). Dit wijst erop dat wanneer sportaanbieders in willen zetten op de inclusie van etnische minderheden, zij zichzelf vragen moeten stellen over de toegankelijkheid van hun aanbod en hoe zij zichzelf interessanter kunnen maken voor mensen met een migratieachtergrond. Het wekken van deze interesse is alleen zinvol wanneer de sportaanbieders daarbij reflecteren op bestaande, veelal onbewuste en onbedoelde uitsluitingsmechanismen. De inclusie van etnische minderheden is bovendien niet voltooid bij deelname alleen, maar omvat ook vraagstukken als zich welkom voelen en meedoen in de organisatie en besluitvorming (Brandsema e.a. 2018; Nagel, Elmoose-Østerlund, Zwahlen & Schlesinger, 2020). Een actieve inzet op de doelgroep, met daarbij de bereidwilligheid om etnische minderheden een stem te geven die mogelijk deels leidt tot een verandering van de eigen cultuur, lijkt dan ook essentieel te zijn om etnisch inclusief sportaanbod te kunnen realiseren. Gezien de hoge mate van autonomie die sportaanbieders kenmerkt, is inclusief sportaanbod alleen mogelijk indien daarvoor draagvlak bij sportaanbieders bestaat. Een sterke dwang blijkt vaak te leiden tot afhakende deelnemers en organisatoren (Veldboer e.a., 2010).

Uiteraard moeten we vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek voorzichtig zijn met het generaliseren van conclusies. Utrechtse multiculturele wijken vormen geen afspiegeling van de situatie waarin een gemiddelde Nederlandse sportaanbieder zich bevindt. Iedere wijk kent weer een andere etnische en culturele samenstelling. Desalniettemin geven de uitkomsten naar ons idee zeker een belangrijke indicatie over hoe Nederlandse sportaanbieders aankijken en omgaan met een toename van etnische diversiteit in de directe omgeving. De resultaten suggereren tevens dat sinds de afronding van het beleidsprogramma ‘Meedoen alle jeugd door sport’ weinig is veranderd aangaande - de betekenisgeving aan - etnische inclusie bij sportaanbieders (Hoekman e.a., 2011). Gezien de politieke en beleidsmatige ‘stilte’ rondom inclusie van etnische minderheden en het tegengaan van etnisch-rationale discriminatie in het afgelopen decennium is dit wellicht ook niet vreemd. Momenteel wordt via de deelakkoorden Inclusief sporten en bewegen en Positieve sportcultuur van het in 2018 getekende Nationaal Sportakkoord en de in vrijwel alle 355 Nederlandse gemeenten gesloten lokale sportakkoorden, weer ingezet op bewustwording over etnisch-culturele ongelijkheid in sportdeelname en - veelal impliciete - processen van in- en uitsluiting. Hoewel op basis van een tussentijdse monitoring blijkt dat het accent voornamelijk vooral ligt op sportstimulering van ‘ondervertegenwoordigde doelgroepen’ en minder op culturele aspecten zoals racisme, discriminatie en het vergroten van (etnische) diversiteit in kaderfuncties (Pulles e.a., 2020). De resultaten van dit onderzoek tonen het belang van voldoende en voortdurende aandacht voor bewustwording en reflectie ten aanzien van discriminatie en racisme en het vergroten van etnische diversiteit in de organisatie en beleidsmatige besluitvorming van sportaanbieders om daadwerkelijk inclusief te zijn.

Literatuur

- Andriessen, I., Hoegen Dijkhof, J., Torre, A. van der, Van den Berg, E., Pulles, I., Iedema, J., & Voogd-Hamelink, M. de (2020). *Ervaren discriminatie in Nederland II*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bovens, M., Bokhorst, M., Jennissen, R. & Engbersen, G. (2016). *Migratie en classificatie. Naar een meervoudig migratie-idioom (WRR-Verkenningen nr. 34)*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Brandsema, A., Elling, A. & Lindert, C. van (2018) De sociale diversiteit van sportverenigingen: wie kan, mag en wil meedoen in de club? In Lucassen J. & Roest J-W. van der (red.) *Sportverenigingen in Nederland. Veerkrachtige verbanden voor sport* (pp. 208-225). Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2020). Begrippen. Verkregen op 10 mei 2020 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=p#id=persoon-met-een-niet-westerse-migratieachtergrond>
- Deelen, I., Özgül, P., & Lagendijk, E. (2018). *Wat beweegt kwetsbare groepen in Utrechtse wijken?*. Amsterdam: DSP-groep.
- Dekker, P., & Ridder, J. den (2019). *Burgerperspectieven 2019 | 1*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dekker, P., Ridder, J. den, Houwelingen, P. van & Miltenburg, E. (2020). *Burgerperspectieven 2020 | 2*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dortants, M. (2010). 'Iedereen mag hier boksen, als je je maar aan de regels houdt!'. In Kemper, F. (Ed.), *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport* (103-125). Werkendam: Avant.
- Elling, A. (2007) *Het voordeel van thuis spelen. Sociale betekenissen en in- en uitsluitingsprocessen in sportloopbanen*. Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Elling, A. & Sterkenburg, J. van (2010). 'Etnische (non)identificaties in teamsportloopbanen: een biografisch perspectief'. In: F. Kemper (red.), *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport* (pp. 257-273). Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Beweging (NISB).
- Foucault, M. (1978). *Politics and the study of discourse*. Ideology & consciousness, 3, 7-26.
- Gemeente Utrecht (2019). *Migratieachtergrond Utrecht %*. Verkregen op 3 februari 2020 van https://wistudata.nl/jive?preselect_code=p635804133201299301
- Haaften, A. F. van (2019). *Ethnic participation in Dutch amateur football clubs*. *European Journal for Sport and Society*, 16(4), 301-322.
- Harmsen, F., Elling, A., & Sterkenburg, J. van (2019). *Racisme, sociale kramp en innerlijke drijfkrachten in het betaald voetbal*. Amsterdam/Utrecht/Rotterdam: Be.People. / Mulier Instituut / Erasmus Research Centre for Media, Communication and Culture.
- Heijnen, E., Dellas, V. & Elling, A. (2020). *Verschillen in lidmaatschap sportverenigingen middelbare scholieren naar opleiding, etniciteit, gezinswielvaart en geslacht (2005-2017)*. Factsheet 2020/24. Utrecht: Mulier Instituut.
- Hoekman, R., Elling, A., Roest, J.W. van der & Rens, F. van (2011). *Opbrengsten van Meedoen: Eindevaluatie programma Meedoen alle jeugd door sport*. Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoogendoorn, M.O., & Hollander, E.L. de (2016). *Belemmeringen en drijfveren voor sport en bewegen bij ondervertegenwoordigde groepen*. Bilthoven: RIVM.
- Janssens, J., Elling, A., & Verweel, P. (2010). De Sport: een uitgelezen ontmoetingsplaats voor iedereen? In Kemper, F. (Ed.), *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport* (103-125). Werkendam: Avant.
- Lucassen, J. & Roest, J.W. van der (red.) (2018) *Sportverenigingen in Nederland. Veerkrachtige verbanden voor sport*. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Nagel, S., Elmose-Østerlund, K., Zwahlen, J. A., & Schlesinger, T. (2020). *Social Integration of People With a Migration Background in European Sports Clubs*. *Sociology of sport journal*, 1(aop), 1-11.

- O'Driscoll, T., Banting, L. K., Borkoles, E., Eime, R., & Polman, R. (2014). A systematic literature review of sport and physical activity participation in culturally and linguistically diverse (CALD) migrant populations. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 16(3), 515-530.
- Pulles, I., Reitsma., Hoogendam, A., Brus, J., Hoekman, R., Poel, H. van der (2020). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu / Centraal Bureau voor de Statistiek (2019). Tabel. *Kernindicatoren sportdeelname wekelijks uitgesplitst naar achtergrondkenmerken 2001-2019*. Geraadpleegd op 30 september 2020 van <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/documenten/wekelijkse-sportdeelname-uitgesplitst-naar-achtergrondkenmerken-2001-2018>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu / Centraal Bureau voor de Statistiek (2018). Tabel. *Meest beoefende takken van sport naar achtergrondkenmerken, bevolking 4 jaar en ouder, 2018*. Verkregen op 9 maart 2020 van <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/sites/default/files/201909/Meest%20beoefende%20sporten%202001-2018.xlsx> .
- Ridder, J., den, Miltenburg, E., Huijnk, W., & Van Rijnberk, S. (2019). *Burgerperspectieven 2019 | 4*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schlesinger, T., & Nagel, S. (2015). Does context matter? Analysing structural and individual factors of member commitment in sport clubs. *European Journal for Sport and Society*, 12(1), 53-77.
- Skinner, J., Edwards, A., & Corbett, B. (2015). *Research methods for sport management*. New York: Routledge.
- Smets, P. (2019) *Sociaal-sportieve praktijken. Beleidspraktijken van onderuit in het stedelijke sportlandschap*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Spaaij, R. (2014). *Samen spelen, samenleven? De sociale betekenis van sport in tijden van superdiversiteit*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- SportUtrecht (2019). *Iedereen in Utrecht kan sporten en bewegen. Utrechts Sportakkoord*. Verkregen van <https://www.sportutrecht.nl/wp-content/uploads/2019/06/Utrechts-Sportakkoord.pdf>
- Terpstra, N. & Dool, R. van den (2016) *Anders sporten: best practices van anders georganiseerde sport voor volwassenen in Utrecht*. Factsheet 2016/4. Utrecht: Mulier Instituut.
- Veldboer, L., Boonstra, N., Krouwel, A. & Duyvendak, J.W. (2010). De mixfactor van sport: Eenheid en verdeeldheid op het veld. In: F. Kemper (red.), *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport* (pp. 87-97). Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Beweging (NISB).
- Vermeulen, R. van der (2010). 'Alle mensen werden brüder'. In: F. Kemper (red.), *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport* (pp. 191-213). Bennekom: Nederlands Instituut voor Sport en Beweging (NISB).
- VWS, VSG, VNG & NOC*NSF (2018). *Nationaal Sportakkoord 2018-2022. Sport Verenigt Nederland*. Den Haag: ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)
- Walseth, K. (2006). Sport and belonging. *International Review for the Sociology of Sport* 41(3-4): 447-464
- Wisse, E., & Elling, A. (2010). Watervrees, mannenvrees en burkinivrees. In Kemper, F. (Ed.), *Samenspel. Studies over etniciteit, integratie en sport*. (63-83). Werkendam: Avant.

Bijlage

Tabel 1. Respondentenoverzicht

Naam	Gender	Migratieachtergrond	Werkzaam bij	Aantal	Dominante vertoog
Angele	Vrouw	Westers	Sportaanbieder	1	1
Peter	Man	-	Sportaanbieder	1	1
Hilde	Vrouw	-	Sportaanbieder	1	1
Anja, Robbert	Vrouw, man	-	Sportaanbieder	2	2
Bert	Man	-	Sportaanbieder	1	2
Ellen, Denise	Vrouw, vrouw	-	Sportaanbieder	2	2
Sanne, Jesse	Vrouw, man	-	Sportaanbieder	2	3
Fien	Vrouw	-	Sportaanbieder	1	3
Veronique	Vrouw	-	Sportaanbieder	1	4
Theo	Man	-	Sportaanbieder	1	4
Hakim	Man	Niet-westers	Sportaanbieder	1	4
Job	Man	-	Sportaanbieder	1	4
Noor	Vrouw	-	Sportaanbieder	1	4
Anne	Vrouw	-	Welzijnsorganisatie	1	4
Abdul, Hissam	Man, man	Niet-westers	Welzijnsorganisatie	2	4
Emma	Vrouw	-	Gemeente	1	-

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl